

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Hermiasza Sozomena z Salaminy słowo wstępne do cesarza Teodozjusza oraz omówienie treści <i>Historii Kościoła</i> . . .	25
KSIĘGA I	30

Rozdział I — Wstęp do księgi, w którym autor rozważa zagadnienie narodu żydowskiego; potem następuje wzmianka o tych, co zaraz od początku zaczęli opracowywać tego rodzaju tematykę, co on, i o tym, w jaki sposób i z jakich źródeł zebrał materiały do swej *Historii*; jednocześnie autor zapowiada, że będzie się troszczył o prawdę, i nadmienia, że dzieło jego będzie zawierało ponadto jeszcze niektóre inne ciekawostki — 30.

Rozdział II — Jacy byli biskupi najważniejszych miast za rządów Konstantyna Wielkiego. O tym, że aż po Libię Wschód czcił Chrystusa z zachowaniem ostrożności, z powodu Licyniusza; Zachód natomiast dzięki Konstantynowi korzystał z wolności, śmiało wyznając religię chrześcijańską — 35.

Rozdział III — O tym, że na skutek widzenia krzyża i objawienia się Chrystusa Konstantyn doszedł do wiary chrześcijańskiej, poznawszy także i z ust naszych wyznawców naukę zbawienia — 36.

Rozdział IV — O tym, że cesarz nakazał, by na wojnie znak krzyża prowadził do boju, oraz zadziwiające opowiadanie o chorążych tego znaku — 38.

Rozdział V — Odprawa dana tym, którzy twierdzą, że Konstantyn został chrześcijaninem z powodu zglądzenia swego syna, Kryspusa — 39.

Rozdział VI — O tym, że i ojciec Konstantyna pozwolił rozprzestrzeniać imię Chrystusa, sam zaś Konstantyn Wielki sprawił, że dotarło ono wszędzie — 41.

Rozdział VII — O zatargu, jaki się wywiązał pomiędzy Konstantynem a jego szwagrem, Licyniuszem, z powodu chrześcijan i o tym, jak to Licyniusz zginął pokonany w walnej rozprawie — 43.

Rozdział VIII — Wykaz dobrodziejstw zawdzięczanych Konstantynowi zarówno w zakresie wolności chrześcijan, jak i wznoszenia świątyń czy podejmowania innych dzieł użyteczności publicznej — 44.

Rozdział IX — O tym, że Konstantyn wydał ustawę pożyteczną dla żyjących w dziewictwie i dla duchownych — 48.

Rozdział X — O wielkich wyznawcach, którzy wtedy jeszcze żyli — 50.

Rozdział XI — Opowiadanie o świętym Spirydonie, tudzież o jego skromności i stałości charakteru — 50.

Rozdział XII — O założeniach życia monastycznego, jego początkach i pierwszych prawodawcach — 53.

Rozdział XIII — O wielkim Antonim i o świętym Pawle Prostaku — 57.

Rozdział XIV — O świętym Ammonie i Eutychianie z Olimpu — 60.

Rozdział XV — O herezji Ariusza: od czego się zaczęła i jakich ludzi ogarnęła; ponadto o sporze, jaki za jego sprawą rozgorzał między biskupami — 63.

Rozdział XVI — O tym, jak Konstantyn zasiłszy o zażargu pomiędzy biskupami oraz o niejednolitym sposobie obchodzenia święta Wielkiej Nocy bardzo poruszony wysłał do Aleksandrii Hozjusza, Hiszpana, biskupa Kordoby, polecając mu załagodzić spór dostojników, a ponadto rozstrzygnąć problem związany ze święceniem Wielkanocy — 66.

Rozdział XVII — O soborze, jaki się zebrał w Nicei z powodu Ariusza — 68.

Rozdział XVIII — O dwóch filozofach, nawróconych na wiarę za sprawą prostoty serca dwóch starców, którzy wdali się z nimi w rozmowę — 70.

Rozdział XIX — O tym, że gdy się zebrał sobór, do zebranych przemówił cesarz — 71.

Rozdział XX — O tym, jak to cesarz wysłuchawszy obu stron ogłosił przeciwko arianom ustawę, przewidującą karę w postaci wygnania — 73.

Rozdział XXI — O treści wiążących postanowień soboru osądzającego Ariusza; jak zebrani potępił zwolenników Ariusza i spalili jego pisma; o biskupach, którzy nie wyrazili swej zgody na uchwały soboru, i o ujednoliceniu święcenia Wielkiej Nocy — 74.

Rozdział XXII — O tym, że cesarz zawezwał na pierwszy sobór także i Akezjosa, biskupa nowacjan — 75.

Rozdział XXIII — O regułach ustanowionych przez sobór; o tym, że niejaki Pafnucy, wyznawca, sprzeciwił się soborowi, kiedy ten zamierzał ustanowić kanon żądający celibatu od kandydatów do stanu duchownego — 76.

Rozdział XXIV — O sprawie Melicjusza, i o tym, jak szczęśliwie rozwiązał ją święty sobór — 77.

Rozdział XXV — O tym, jak cesarz urządził dla biskupów, zaproszonych do Konstantynopola na sobór, przyjęcie na koszt państwa i zaszczycił ich honorowymi podarkami; a także o tym, jak wezwał wszystkich do zgody oraz rozesłał do Aleksandrii i do wszystkich miast imperium treść uchwał, jakie powziął święty sobór — 78.

KSIEGA II 80

Rozdział I — O znalezieniu Krzyża, na którym się dokonało zbawienie, oraz świętych gwoździ — 80.

Rozdział II — O Helenie, matce cesarza, i o tym, jak przybywszy do Jerozolimy pobudowała świątynie i dokonała jeszcze innych dzieł, miłych w oczach Boga; wreszcie — relacja o jej śmierci — 83.

Rozdział III — O świątyniach, które pobudował Konstantyn Wielki, oraz o mieście, noszącym jego imię: jak zostało założone, i o budowlach wzniesionych w jego obrębie; wreszcie o kościele Michała Archanioła na Sostenum i o tamtejszych cudach — 84.

Rozdział IV — Czego Konstantyn Wielki dokonał w okolicy dębu Mamre i jak tam pobudował świątynię — 88.

Rozdział V — O tym, jak Konstantyn poburzył sanktuaria bożków, nakłaniając w ten sposób ludność do jeszcze bardziej masowego przyjmowania chrześcijaństwa — 90.

Rozdział VI — Z jakiej bezpośrednio przyczyny imię Chrystusa rozeszło się za rządów Konstantyna po całym świecie — 92.

Rozdział VII — W jaki sposób przyjęli wiarę Chrystusową Iberowie — 93.

Rozdział VIII — O tym, jak również Armeńczycy i Persowie przyjęli chrześcijaństwo — 97.

Rozdział IX — O Saporze, królu Persów, jak powstał przeciw chrześcijanom, a także o Symeonie, biskupie Persji, oraz strażniku łoża królewskiego, Usthazadesie, jak poniósł śmierć męczeńską — 97.

Rozdział X — O chrześcijanach zgładzonych w Persji przez Sapora — 100.

Rozdział XI — O Puzykesie, przełożonym budowniczych Sapora — 102.

Rozdział XII — O Tarbuli, siostrze Symeona, i o jej męczeństwie — 103.

Rozdział XIII — Męczeństwo świętego Acepsymasa i jego towarzyszy — 104.

Rozdział XIV — O męczeństwie biskupa Millesa, a także o jego drodze życiowej. O tym, że Sapor posłał na śmierć męczeńską szesnaście tysięcy znakomitych w Persji osób, nie licząc ludzi z gminu — 105.

Rozdział XV — O tym, jak Konstantyn napisał do Sapora, by zaprzestał prześladować chrześcijan — 107.

Rozdział XVI — O tym, jak arianie Euzebiusz i Teognios, złożwszy pisemną zgodę na uchwały soboru w Nicei, odzyskali swe trony biskupie — 108.

Rozdział XVII — O tym, jak Atanazy wypełniając wolę zmarłego biskupa Aleksandra objął tron biskupi Aleksandrii. Opowiadanie o najwcześniejszych latach dzieciństwa Atanazego: jak to samodzielnie dopełnił studiów kapłańskich i jaką miłością darzył go wielki Antoni — 110.

Rozdział XVIII — O tym, że arianie i melicjanie przyczynili się do sławy Atanazego, oraz o Euzebiuszu: jak usiłował on nakłonić Atanazego do przyjęcia Ariusza. O określeniu „współistotny”. Jak to Euzebiusz, syn Pamfila, i Eustacjusz, biskup Antiochii, gorętszy wiedli spór aniżeli wszyscy inni — 112.

Rozdział XIX — O synodzie w Antiochii i o tym, że Eustacjusza niesłusznie pozbawiono biskupiego urzędu, a na tronie zasiadł Eufroniusz. Co napisał Konstantyn Wielki do synodu i do Euzebiusza, syna Pamfila, wzbraniającego się przed objęciem godności biskupa Antiochii — 114.

Rozdział XX — Maksym, który objął tron Kościoła w Jerozolimie po śmierci Makarego — 116.

Rozdział XXI — O melicjanach i arianach: jak się połączyli tworząc jeden obóz; ponadto u Euzebiuszu i Teogniosie: jak to podjęli ponowną próbę rozniecenia zarazy Ariusza — 117.

Rozdział XXII — O bezskutecznych intrygach arian i melicjan przeciwko świętemu Atanazemu — 119.

Rozdział XXIII — Oszczerstwo rzucone na świętego Atanazego w związku ze „sprawą ręki Arseniusza” — 121.

Rozdział XXIV — O tym, że szczepy Indów nawet z odleglejszych terenów ich kraju przyjęły wówczas chrześcijaństwo, a to za sprawą Frumencjusza i Ajdesiosa, pojmanych przemocą — 123.

Rozdział XXV — O synodzie w Tyrze i o niedorzecznym usunięciu świętego Atanazego z biskupiego urzędu — 126.

Rozdział XXVI — O świątyni w Jerozolimie, którą ufundował Konstantyn Wielki na Golgocie; o poświęceniu tej świątyni — 131.

Rozdział XXVII — O prezbiterze, który namówił Konstantyna do odwołania ze zsyłki Ariusza i Euzojosa; list zawierający wyznanie wiary Ariusza, być może nawet i zgodne z nauką pobożności; a wreszcie o tym, jak to Ariusz ponownie został przyjęty do wspólnoty przez synod, który się zgromadził w Jerozolimie — 132.

Rozdział XXVIII — List cesarza Konstantyna do synodu w Tyrze i wygnanie świętego Atanazego w wyniku nagonki urządzonej przez arian — 135.

Rozdział XXIX — O tym, jak Aleksander, biskup Konstantynopola, wzbraniał się przyjąć Ariusza do wspólnoty kościelnej; i jak Ariuszowi popękały wnętrzności, kiedy dolegliwości żołądkowe zmusiły go do odejścia na stronę — 138.

Rozdział XXX — Co nam pisze wielki Atanazy na temat gwałtownej śmierci Ariusza — 139.

Rozdział XXXI — O wydarzeniach, jakie nastąpiły w Aleksandrii po śmierci Ariusza, i o tym, co napisał do tamtejszej ludności wielki Konstantyn — 141.

Rozdział XXXII — O tym, że Konstantyn ogłosił ustawę przeciw wszystkim herezjom, zakazującą zebrań religijnych poza obrębem społeczności Kościoła, przez co wygasła działalność większości sekt, a zgrupowani wokół Euzebiusza z Nikomedii arianie podstępem próbowali obalić formułę wspólnotności — 143.

Rozdział XXXIII — O Marcellusie, biskupie Ancyry; o jego herezji oraz o złożeniu go z urzędu — 145.

Rozdział XXXIV — Relacja o zgonie wielkiego Konstantyna: o tym, jak to cesarz skończył życie przyjąwszy chrzest u schyłku swych dni i pochowany został w bazylice Świętych Apostołów — 146.

KSIĘGA III 149

Rozdział I — O tym, jak to po śmierci Konstantyna Wielkiego zwolennicy Euzebiusza i Teogniosa ponownie próbowali podważyć formułę wyznania wiary przyjętą przez sobór w Nicei — 149.

Rozdział II — O powrocie wielkiego Atanazego z Galii i o liście Cezara Konstantyna, syna Konstantyna Wielkiego: z kolei — o ponownym zamachu arian na Atanazego i o Akacjuszu, biskupie Beroi, oraz o wojnie Konstansa z Konstantynem — 150.

Rozdział III — Paweł, biskup Konstantynopola, i Macedoniusz, głowa sekty „pneumatomachów” — 152.

Rozdział IV — O wielkim poruszeniu, jakie powstało z powodu wyświęcenia Pawła na biskupa — 154.

Rozdział V — O niepełnym synodzie w Antiochii, który złożył z urzędu Atanazego, a na jego miejsce wprowadził Grzegorza, oraz o dwóch formułach wyznania wiary i o ich zwolennikach — 155.

Rozdział VI — O Euzebiuszu z Emezy; z kolei o tym, jak to Grzegorz przybył do Aleksandrii, Atanazy natomiast uratował się ucieczką do Rzymu — 158.

Rozdział VII — O wydarzeniach w Rzymie i o arcypasterzach Konstantynopola. O tym, jak po śmierci Euzebiusza wrócił na swe poprzednie stanowisko Paweł. O zabójstwie dokonanym na osobie naczelnego dowódcy Hermogenesa i o tym, jak Konstancjusz przybywszy z Antiochii usunął Pawła, a zagniewany na miasto pozostawił Macedoniusza w niewyraźnej sytuacji i powrócił do Antiochii — 161.

Rozdział VIII — O biskupach ze Wschodu, którzy schronili się pod opiekę Rzymu, i o tym, co w związku z nimi pisze Juliusz, biskup rzymski. Z kolei relacja, w jaki sposób Paweł i Atanazy zaopatrzeni w listy Juliusza z powrotem otrzymali swe biskupie trony, i co napisali biskupi Wschodu do Juliusza — 163.

Rozdział IX — O tym, jak wypędzony został Paweł oraz Atanazy i jak zamiast Pawła na tron biskupi Konstantynopola wprowadzony został Mucedoniusz — 165.

Rozdział X — Co napisał biskup rzymski w obronie Atanazego do biskupów na Wschodzie, i jak wysłani zostali do Rzymu biskupi, aby razem z pasterzem rzymskim zbadali zarzuty wysunięte przeciwko biskupom wschodnim. Z czym odesłał posłów Konstans — 167.

Rozdział XI — O obszernym wykładzie wiary i postanowieniach synodu w Sardyce. O tym, jak biskupi Wschodu ogłosili detronizację Juliusza, biskupa Rzymu, oraz biskupa Hozjusza, Hiszpana, jako tych, którzy przyjęli do wspólnoty kościelnej Atanazego i pozostałych ortodoksów — 169.

Rozdział XII — O tym, jak zgrupowani wokół Juliusza i Hozjusza biskupi na ponownej sesji detronizowali biskupów wschodnich, ogłosiwszy również wykład wiary — 171.

Rozdział XIII — O tym, że po synodzie w Sardyce Wschód i Zachód stały na stanowiskach przeciwnych; Zachód lojalnie trzymał się nicejskiej formuły wyznania wiary. Wschód natomiast pogrążał się w kłótniach na tle sporu o właściwy wykład wiary — 173.

Rozdział XIV — O świętych mężach, którzy w owych czasach rozwijają swą działalność w Egipcie, jak Antoni, dwaj Makariusze, Heraklejos, Kronios, Pafnucy, Putubastes, Arsisios, Serapion, Pityrion, Pachomiusz, Apollonios, Anuf, Hilarion, oraz poczet bardzo wielu innych świętych — 175.

Rozdział XV — Dydim Ślepy i heretyk Aecjusz — 186.

Rozdział XVI — Święty Efrem — 188.

Rozdział XVII — Obraz ówczesnej rzeczywistości: jak za zgodnym współdziałaniem cesarzy i biskupów rosło znaczenie chrześcijaństwa — 193.

Rozdział XVIII — Wiara synów Konstantyna; różnica pomiędzy pojęciem homoousios a pojęciem homoiousios; wreszcie, z jakiego powodu Konstancjusz odwrócił się od prawowiernego wyznania wiary — 195.

Rozdział XIX — Jeszcze o współistotności i o synodzie w Ariminum: jak się zebrał, z jakiego powodu i po co — 196.

Rozdział XX — O tym, jak na skutek listów Konstancjusza Atanazy powraca i odzyskuje swój tron biskupi; z kolei — o biskupach antiocheńskich; następnie — o żądaniach, jakie Atanazemu stawiał Konstancjusz; wreszcie o doksolologii hymnicznej — 198.

Rozdział XXI — O tym, co napisał Konstancjusz do wiernych w Egipcie, i o synodzie w Jerozolimie — 201.

Rozdział XXII — List synodu jerozolimskiego w sprawie Atanazego — 202.

Rozdział XXIII — Wyznanie, jakie Walens i Ursacjusz, zwolennicy nauki Ariusza, przestali biskupowi Rzymu, oświadczając, że ich doniesienie, skierowane przeciwko Atanazemu, opierało się na fałszu — 203.

Rozdział XXIV — List pokoju, wysłany przez tychże biskupów do wielkiego Atanazego. Jeszcze i o tym, że również pozostali biskupi Wschodu odzyskali swoje trony, a po usunięciu znów Makedoniosa na opuszczony przez niego tron biskup powrócił Paweł — 205.

KSIEGA IV 207

Rozdział I — O zamordowaniu Cezara Konstansa i o wydarzeniach, jakie się rozegrały w Rzymie — 207.

Rozdział II — O tym, jak to Konstancjusz ponownie wygnał Atanazego i posyłał na obczyznę obrońców formuły współlistotności. Dalej o śmierci Pawła, biskupa Konstantynopola, i o tym, jak to jeszcze raz na tronie biskupim osadzony został Makedoniusz, sprawca największych nieszczęść — 208.

Rozdział III — O męczeństwie świętych notariuszy — 209.

Rozdział IV — O wyprawie wojennej Konstancjusza do Sirmium tudzież o Vetranionie i Magnencjuszu, i o tym, jak cesarz wyniósł Gallusa do godności cezara i wysłał go na Wschód — 210.

Rozdział V — O tym, jak za Cyryla, następcy Maksyma na biskupim tronie Jerozolimy, po raz drugi ukazał się na niebie olbrzymi znak krzyża i jaśniejąc blaskiem przyćmiewającym nawet słońce przez wiele dni się utrzymywał — 211.

Rozdział VI — O Fotynie z Sirmium, o jego herezji i o synodzie, który się zebrał przeciw niemu w Sirmium; z kolei — o trzech formułach wyznania wiary i o tym, jak Fotyn zapraszany na rozmowy już po odebraniu mu biskupiego urzędu odpowiedział odmownie; na koniec o tym, jak Bazyli, biskup Ankary, udowodnił mu niezbitcie, że butnie rozgłasza tezy pozbawione jakiegokolwiek treści — 213.

Rozdział VII — O śmierci Magnencjusza i buntownika Sylwana; oprócz tego o powstaniu Żydów w Palestynie i o tym, jak zamordowany został Cezar Gallus, podejrzany o dążenie do przewrotu w państwie — 217.

Rozdział VIII — O przybyciu Konstancjusza do Rzymu i o synodzie obradującym w Italii; następnie o tym, co się przydarzyło wielkiemu Atanazemu w wyniku intrygi uknutej przez arian — 218.

Rozdział IX — O synodzie w Mediolanie i o ucieczce Atanazego — 220.

Rozdział X — O tym, jak to Atanazy narażony na rozmaite zasadzki ze strony arian, jako wybraniec Boży ostrzegany przez opatrność uniknął przeróżnych niebezpieczeństw; z kolei o tym, jak strasznych cierpień doznali wierni w Egipcie za sprawą Jerzego już po ucieczce Atanazego — 223.

Rozdział XI — O Liberiuszu, biskupie Rzymu, i o powodach, dla których Konstancjusz zesłał go na wygnanie; z kolei o następcy Liberiusza, Feliksie — 226.

Rozdział XII — Aecjusz Syryjczyk i Eudoksjos, następca Leoncjusza na biskupim tronie Antiochii, a nauka o współistotności — 229.

Rozdział XIII — O tym, że kiedy Eudoksjos wprowadził zmiany w nauce Kościoła, Jerzy, biskup Laodycei, napisał do niego list, pragnąc go pohamować; z kolei — o poselstwie, jakie z Ancyry wyruszyło do Konstancjusza — 231.

Rozdział XIV — List cesarza Konstancjusza pozbawia Eudoksjosa i jego ludzi piastowanych w Kościele urzędów — 233.

Rozdział XV — O tym, jak to Konstancjusz przybywszy do Sirmium odwołał Liberiusza z wygnania i przywrócił go na dawne stanowisko w Rzymie, ale jednocześnie polecił także i Feliksowi, aby pełnił urząd biskupi razem z Liberiuszem — 236.

Rozdział XVI — O tym, że z powodu herezji aecjańskiej oraz wypadków w Antiochii cesarz naznaczył zwołanie synodu w Nikomedii, ale na skutek trzęsienia ziemi i wielu innych wydarzeń, jakie zaszły w tym czasie, synod zebrał się najpierw w Nicei, potem zaś w Ariminium i w Seleucji. Na tle tych faktów — również relacja o wyznawcy Arsacjusza — 238.

Rozdział XVII — O rozstrzygnięciach synodu w Ariminium — 244.

Rozdział XVIII — List synodu w Ariminium do cesarza Konstancjusza — 247.

Rozdział XIX — O posłach od synodu i o liście cesarskim; z kolei o tym, jak biskupi wyrazili w końcu zgodę na formułę przedstawioną wcześniej przez Ursacjusza i Walensa, dalej, o skazywaniu biskupów na wygnanie i o synodzie w Nike; wreszcie przytoczenie powodu, dla którego synod w Ariminium znalazł się w potrzasku — 251.

Rozdział XX — O wydarzeniach, jakie się rozegrały w Kościołach na Wschodzie, i o tym, jak to Maratonios i Eleuzjos, biskup Kyzikos, oraz Macedoniusz — pousuwali z kościołów wyznawców współistotności. Z kolei o kościele nowacjan i o jego przeniesieniu na inne miejsce, a wreszcie o tym, że nowacjanie utrzymali wspólnotę kościelną z ortodoksami — 255.

Rozdział XXI — O tym, jak Macedoniusz poczynił sobie w Mantinion i jak usunięty został z biskupiego tronu za to, że przeniósł na inne miejsce trumnę Konstantyna Wielkiego; na koniec relacja o nadaniu Julianowi godności Cezara — 258.

Rozdział XXII — Synod w Seleucji — 259.

Rozdział XXIII — O Akacjuszu i Aecjuszu; następnie o tym, jak cesarz po przyjacielsku traktując posłów od dwu synodów, od tego w Ariminum i od tego w Seleucji, doprowadził do uzgodnienia stanowisk — 266.

Rozdział XXIV — O tym, jak to biskupi z obozu Akacjusza zatwierdzili uchwały synodu w Ariminum; następnie — wykaz biskupów pozbawionych piastowanej godności, i wreszcie omówienie zarzutów, które w grę tu wchodziły — 268.

Rozdział XXV — Powody kolejnych detronizacji Cyryla, biskupa Jerozolimy; dalej, wzajemne spory pomiędzy mianowanymi zamiast niego podówczas biskupami; wreszcie o tym, jak to ordynowany przez arian Melecjusz wyniesiony został do godności biskupa Sebasty w miejsce Eustacjusza — 274.

Rozdział XXVI — Zgon Macedoniusza, biskupa Konstantynopola; następnie o tym, co powiedział w czasie kazania Eudoksjos; dalej, jak to Eudoksjos i Akacjusz podejmowali wielokrotnie wysiłki, aby całkowicie wyrugować zarówno credo nicejskie, jak i formułę wyznania wiary ustaloną w Ariminum; na koniec o wielkim zamęcie, jaki stąd zapłonął w łonie poszczególnych Kościołów — 276.

Rozdział XXVII — O tym, jak to Macedoniusz po opuszczeniu biskupiego tronu głosił nauki stanowiące bluźnierstwo przeciwko Duchowi Świętemu; dalej o tym, że Maratonios wraz z innymi rozbudował herezję owego zdeponowanego biskupa — 278.

Rozdział XXVIII — O tym, że arianie uważając zbożnego Melecjusza za swojego współwyznawcę przevorsowali przeniesienie go z Sebasty do Antiochii, a kiedy Melecjusz otwarcie opowiedział się za prawowierną nauką, zawstydzeni usunęli go z biskupiego urzędu osadzając na tronie Euzojo-

sa; tymczasem Melecjusz odprawiał nabożeństwa prywatne, ponieważ obrońcy współistotności odwrócili się od niego, jako od biskupa ordynowanego przez arian — 280.

Rozdział XXIX — O tym, że poplecznicy Akacjusza znów zaczęli działać próbując wymazać do szczytu formułę współistotności, a utwierdzić na zawsze doktrynę Ariusza — 283.

Rozdział XXX — O Jerzym, biskupie Aleksandrii, i o arcybiskupach jerozolimskich; dalej o tym, że po trzech biskupach, sprawujących kolejno rządy po usunięciu Cyryla, na tron biskupi Kościoła jerozolimskiego znów wstąpił Cyryl — 284.

KSIEGA V 286

Rozdział I — O odstępstwie Juliana Apostaty i o zgonie cesarza Konstancjusza — 286.

Rozdział II — O życiu, charakterze i zainteresowaniach Juliana i o jego drodze do cesarskiej władzy — 288.

Rozdział III — O tym, że Julian z chwilą objęcia władzy cesarskiej zaczął ostrożnie i z wolna rugować religię chrześcijańską, a przemyślnie wprowadzać kult pogański — 295.

Rozdział IV — O tym, ile to złego wyrządził Julian mieszkańcom Cezarei, oraz o cywilnej odwadze Marisa, biskupa Chalcedonu — 297.

Rozdział V — O tym, że Julian wypuścił na wolność uwięzionych chrześcijan, aby zwiększyć przez to niepokój w Kościele; dalej o tym, jakie jeszcze krzywdzące decyzje obmyślił przeciwko chrześcijanom — 300.

Rozdział VI — O tym, że i Atanazy przez siedem lat ukrywający się podówczas u pewnej świątobliwej i urodziwej panny wyszedł na koniec z ukrycia i powrócił na tron biskupi Aleksandrii — 303.

Rozdział VII — O zamordowaniu Jerzego, biskupa Aleksandrii, z powodu wydarzeń w miejscu kultu Mitry, i o tym, jak to tryumfalnie obwożono zwłoki ofiary; i wreszcie, co napisał Julian na ten temat — 305.

Rozdział VIII — Relacja o Teodorze, opiece sprzętu liturgicznego, własności Kościoła w Antiochii; z kolei o tym, jak to Julian, wuj cesarza odstępcy, z powodu tychże sprzętów kościelnych toczony był przez robactwo — 307.

Rozdział IX — O męczeństwie świętych Pańskich: Euzebiusza, Nestabusa i Zenona, zamęczonych w mieście Gaza — 308.

Rozdział X — O świętym Hilarionie, a następnie o dziewicach z Heliopolis, rozszarpanych przez świnie. Z kolei, o niesłychanym męczeństwie Marka, biskupa aretuzejczyków — 311.

Rozdział XI — O Macedoniuszu, Teodulu, Gracjanie, Buzyrysie, Bazylim i Eupsychiuszu, którzy w owych czasach męczeńską śmiercią dali świadectwo swej wierze — 315.

Rozdział XII — O Lucyferiuszu i Euzebiuszu, biskupach z Zachodu; następnie o tym, jak to Euzebiusz razem z wielkim Atanazym i z pozostałymi biskupami zorganizowali synod w Aleksandrii zatwierdzając nicejską formułę wyznania wiary i orzekając, że Duch Święty równy jest co do natury Bogu Ojcu i Synowi Bożemu; wreszcie, jak zawyrokowali w sprawie pojęcia „istoty” i „hipostazy” — 317.

Rozdział XIII — O Paulinie i Melecjuszu, biskupach Antiochii; z kolei o tym, jak to Euzebiusz i Lucyferiusz poróżnili się między sobą; wreszcie o tym, że Euzebiusz i Hilary potwierdzili formułę wyznania wiary ustaloną na soborze w Nicei — 320.

Rozdział XIV — O tym, jak to zwolennicy Macedoniusza poróżnili się ze stronnikami Akacjusza i co przytaczali na obronę swego stanowiska — 321.

Rozdział XV — O tym, jak to Atanazy ponownie znalazł się na wygnaniu; z kolei o Eleuzjosie, biskupie Kyzikos, i o Tytusie, biskupie Bostry; na koniec wzmianka o przodkach autora niniejszego dzieła — 322.

Rozdział XVI — O gorliwości, jaką wykazywał Julian w dziele umocnienia pogaństwa, unicestwienia zaś naszej religii; dalej list, wysłany przez Juliana do któregoś z pogańskich arcykapłanów — 327.

Rozdział XVII — O tym, że Julian, nie chcąc uchodzić za tyrana, umiejętnie nękał chrześcijan; z kolei, o usunięciu sztandaru ze znakiem krzyża świętego; wreszcie o tym, jak to Julian sprawił, że wojsko wbrew swej woli składało bogom ofiary — 331.

Rozdział XVIII — O tym, jak to Julian starał się uniemożliwić chrześcijanom korzystanie z prawa do publicznych przemówień i sądów i odciał im dostęp do szkolnictwa heleneńskiego; dalej, o Bazylim Wielkim, o Grzegorzcu Teologu i Apolinarym, którzy przeciwstawili się cesarzowi i przełożyli natchnione księgi na język grecki, zwłaszcza zaś Apolinary i Grzegorz z Nazjanzu; ten ostatni jako autor dzieł wybitnie retorycznych, tamten zaś jako twórca posługujący się wierszem bohaterskim i we wszystkim naśladowający poetów — 335.

Rozdział XIX — O mowie Juliana ogłoszonej pod tytułem „Nieprzyjaciół brody”; z kolei relacja o Dafne, antiochijskim przedmieściu, wraz z opisem tego miejsca, a następnie o przeniesieniu szczątków Babylasa, biskupa i męczennika — 337.

Rozdział XX — O tym, że ze względu na tego rodzaju przeniesienie relikwii Julian dał się we znaki wielu chrześcijanom; z kolei o wyznawcy Teodorze; wreszcie o tym, jak to ogień spadł z nieba i spalił doszczętnie świątynię Apollina w Dafne — 341.

Rozdział XXI — O znajdującym się w mieście Paneas posągu Chrystusowym: jak go Julian obalił i uszkodził, za czym wystawił posąg swój własny; z kolei o tym, w jaki sposób to dzieło uległo zniszczeniu, rażone piorunem; dalej — o źródle w Emaus, w którym Chrystus obmył nogi; z kolei o drzewie „perskim”, które w Egipcie pokłoniło się Chrystusowi, i o cudach przez nie dokonywanych — 343.

Rozdział XXII — Jak to Julian dysząc nienawiścią do chrześcijan pozwolił nawet Żydom odbudować świątynię w Jerozolimie, a gdy ci z największą golriwością przyłożyli rękę do dzieła, wybuchł nagle gwałtowny ogień gubiąc przy tym wielu pracujących. Z kolei o znakach w kształcie krzyża, jakie się podówczas ukazały na szatach zajętych pracą budowlaną robotników — 346.

KSIEGA VI 350

Rozdział I — O wyprawie Juliana na Persów, i o tym, jak to cesarz poniósł klęskę i jak nędznie rozstał się z życiem; i co pisze Libanios o zabójcy cesarza — 350.

Rozdział II — O tym, że Julian padł za sprawą gniewu Bożego; z kolei o jasnovidzeniach, jakie mieli niektórzy mężowie w związku z jego śmiercią; dalej o proroczej odpowiedzi dotyczącej „Syna cieśli”; i o tym, że Julian bryznął krwią ku Chrystusowi; wreszcie o niezliczonych nieszczęściach, jakie z winy tego cesarza przygodziły się Rzymianom — 354.

Rozdział III — O objęciu rządów cesarskich przez Jowiana i o tym, ile to sprawiedliwych decyzji podjął z chwilą, gdy tylko doszedł do władzy — 358.

Rozdział IV — O tym, że spokój poszczególnych Kościołów ponownie został zakłócony; dalej o synodzie w Antiochii, który zatwierdził nicejską formułę wyznania wiary; na koniec treść pisma skierowanego przez ten synod do cesarza Jowiana — 359.

Rozdział V — O wielkim Atanazym: jak niezwykle serdeczność okazywał mu cesarz, w jego ręce powierzając ster rządów nad Kościołami w Egipcie; a dalej — o widzeniu, które miał ten wielki biskup — 362.

Rozdział VI — Śmierć Jowiana; z kolei o życiu Walentyniana i o jego wierze, szczerzej i ufnej wobec Boga; dalej o tym, jak to Walentynian wyniesiony do godności cesarza dopuścił brata swojego, Walensa, do współudziału w rządach nad państwem; wreszcie o różnicy dzielącej obu braci — 364.

Rozdział VII — O ponownych zamieszkach w łonie Kościoła; dalej relacja o synodzie w Lampsakos; następnie o tym, jak to sukces odnieśli zgrupowani wokół Eudoksjosa arianie i z Kościołów pousuwali ortodoksów, pośród nich zaś również Melecjusza — 366.

Rozdział VIII — O rewolcie Prokopiusza i o nieoczekiwanym końcu samozwańca; z kolei o Eleuzjosie, biskupie Kyzikos, i o heretyku Eunomiuszu, wraz z relacją o tym, w jaki to sposób Eunomiusz zajął miejsce Eleuzjosa — 369.

Rozdział IX — O tym, że ciężko wtedy ucierpieli obrońcy nicejskiej formuły wyznania wiary; potem o Ageliosie, głowie Kościoła nowacjan — 371.

Rozdział X — O Walentynianie Młodszym i Gracjanie; dalej o prześladowaniu w czasach Walensa; następnie o tym, że wyznawcy wspólnotności wypierani przez arian i macedonian wysłali poselstwo do Rzymu — 372.

Rozdział XI — Wyznanie wiary w ujęciu Eustacjusza, Sylwana i Teofila, posłów od biskupów macedoniańskich do Liberiusza, biskupa Rzymu — 374.

Rozdział XII — O synodzie na Sycylii, tudzież o Tyanie, a dalej o oczekiwanym zgromadzeniu biskupów w Cylicji, które udaremnił Walens; z kolei o ówczesnym prześladowaniu i o tym jak to wielki Atanazy ponownie ratował się ucieczką i przebywał w ukryciu, a po liście Walensa znów się ukazał i zaczął się zajmować Kościołem w Egipcie — 376.

Rozdział XIII — O tym, jak po Eudoksjosie biskupem Konstantynopola został arianin Demofil, prawowierni natomiast wybrali Ewagriusza; z kolei o prześladowaniu, jakie stąd wynikło — 380.

Rozdział XIV — O poselstwie osiemdziesięciu zbożnych przebiterów, których Walens spalił razem z okrętem na środku morza pod Nikomedją — 381.

Rozdział XV — O niezgodzie pomiędzy Euzebiuszem, biskupem Cezarei, i Bazylim Wielkim. Dalej, jak to ośmieleni tym arianie najechali Kościół cezarejski i jak zostali odparci — 382.

Rozdział XVI — O tym, jak po Euzebiuszu ster rządów nad Kościołem w Kapadocji objął Bazyl; z kolei o odważnych wystąpieniach tego biskupa wobec Walensa — 383.

Rozdział XVII — O przyjaźni łączącej Bazylego z Grzegorzem Teologiem; a dalej o tym, jak to osiągnąwszy szczyty wiedzy stanęli obaj do walki w obronie nicejskiego credo — 385.

Rozdział XVIII — O prześladowaniu w Antiochii nad Orontem; następnie o katedrze apostoła Tomasza w Edessie oraz o zbieraniu się Edesseńczyków na modlitwę, praktykowanym w okolicy tegoż miasta, i o ich wyznaniu wiary — 387.

Rozdział XIX — O zgonie wielkiego Atanazego i objęciu stolicy biskupiej przez arianina Lucjusza; z kolei o tym, ile to nieszczęście spadło na Kościół w Egipcie; dalej, jak to następca Atanazego, Piotr, szczęśliwie umknąwszy przedostał się do Rzymu — 389.

Rozdział XX — O prześladowaniu egipskich mnichów i uczniów świętego Antoniego: jak to dla swej prawej wiary zesłani zostali na pobyt na jakiejś małej wysepce; a dalej o cudach, których dokonali — 390.

Rozdział XXI — Wykaz terytoriów, gdzie podtrzymywano naukę soboru nicejskiego; następnie o wierze Scytów i o Bretanionie, który temu ludowi przewodził — 393.

Rozdział XXII — O tym, że w odpowiedzi na poruszone wówczas zagadnienia istoty Ducha Świętego zatwierdzona została formuła, w myśl której „Duch Święty współistotny jest zarówno Bogu Ojcu jak i Synowi Bożemu” — 395.

Rozdział XXIII — O zgonie Liberiusza, biskupa Rzymu; z kolei o Damazym i Ursynie, jego następcach; dalej o tym, jak to cała zachodnia część państwa właściwie pojmowała wykład wiary, z wyjątkiem Mediolanu i jego biskupa, Auk-sencjusza; wreszcie o synodzie rzymskim, który złożył Auk-sencjusza z biskupiego urzędu, i o wytycznych, jakie ustalił ten synod — 396.

Rozdział XXIV — Relacja o tym, jak to święty Ambroży wybrany został biskupem i nakłonił społeczeństwo do prawdziwej pobożności; z kolei o frygijskich nowacjanach i o święcie Paschy — 401.

Rozdział XXV — O dwóch Apolinarych: ojcu i synu; dalej o prezbiterze Witalisie i wreszcie o tym, jaki to błąd spowodował ich zejście na manowce herezji — 403.

Rozdział XXVI — O Eunomiuszu i o jego mistrzu, Aecjuszu; następnie relacje o ich życiu i o tym, jakie podawali zasady wiary, a wreszcie i wiadomość, że to oni jako pierwsi wprowadzili jedno tylko zanurzenie przy obrzędzie chrzcielnym — 407.

Rozdział XXVII — Co pisze Grzegorz Teolog w liście do zarzewie ich heretyckiej myśli wygasło na skutek oddziaływania ducha chrześcijańskiej mądrości żyjących w owym czasie mnichów: a przecież doktryna tych dwóch heretyków objęła swym zasięgiem niemal cały obszar Wschodu! — 410.

Rozdział XXVIII — O świętych mężach, którzy rozwijali w owych czasach swą działalność w Egipcie, jak mianowicie: Jan, Or, Amon, Benus, Teonas, Kopres, Helles, Elias, Apelles, Izydor, Serapion, Dioskor i Eulogios — 414.

Rozdział XXIX — O mnichach w Tebaidzie, jak mianowicie: Apollos, Doroteos, Piammon, Jan, Marek, Makary, Apollonios, Mojżesz, Paweł z Ferme, Pachon, Stefan i Pior — 417.

Rozdział XXX — O mnichach ze Scetis, jak mianowicie: Orygenes, Dydim, Kronion, Orsyzjusz, Putubastes, Arsion, Ammon, bracia Euzebiusz i Dioskor, nazywani także „Wielkimi Braćmi”, oraz Ewagriusz — 424.

Rozdział XXXI — O klasztorach nitryjskich i o pustelniach na terenie zwanym Cellia; dalej o klasztorze w miejscowości Rinokurura i o działalności Melasa, Dionizjusza oraz Solona — 427.

Rozdział XXXII — O mnichach w Palestynie, jak Hezychas, jak Epifaniusz, który później został biskupem Cypru, a dalej, jak Ammoniusz i Sylwan — 429.

Rozdział XXXIII — O mnichach działających w Syrii, jak mianowicie Batthaios, Euzebiusz, Barges, Alas, Abbos, Łazarz, Abdaleos, Zenon, Heliodor, Euzebiusz z Carrae, Protopogenes i Aones — 431.

Rozdział XXXIV — O mnichach z Edessy, jak Julianos, Efrem Syryjczyk, Barses i Eulogios. Dalej o mnichach w Celesyrii, jak Walentyn, Teodor, Marosa, Bassos, Bassones i Paweł. Wreszcie o mnichach w Galacji i Kapadocji i o świątobliwych mężach z innych okolic. Na koniec podanie przyczyn, dla których dawniejsi święci byli długowieczni — 433.

Rozdział XXXV — O drewnianym trójnogu i o przepowiedni dotyczącej następstwa na cesarskim tronie, wprowadzonej w oparciu o znaki alfabetu; następnie o masowej rzezi filozofów, a na koniec uwagi w sprawie astrologii — 436.

Rozdział XXXVI — O wyprawie na Sarmatów i o śmierci Walentyniana w Galii; dalej o obwołaniu cesarzem Walentyniana Młodszego; z kolei o prześladowaniu biskupów i o mowie filozofa Temistiusza, dzięki której cesarz Walens stał się bardziej ludzki w stosunku do tych, co się z nim różnili w poglądach — 438.

Rozdział XXXVII — O barbarzyńcach spoza Dunaju: jak to wyparci przez Hunów przyłączyli się do Rzymian i zostali chrześcijanami; dalej o Wulfili i Atanaryku: co pomiędzy nimi zaszło i dlaczego przyjęli arianizm — 441.

Rozdział XXXVIII — O Mawii, władczyni plemienia Saracenów, i o tym, jak to po zerwaniu przymierza z Rzymianami Mojżesz, biskup saraceński, wybrany przez tamtejszych chrześcijan, wznowił układy pokojowe. Z kolei relacja o Izmaelitach i Saracenach i o ich bóstwach, i wreszcie o tym, jak za sprawą Zokomosa, plemiennego ich wodza, zaczęli wyznawać religię chrześcijańską — 444.

Rozdział XXXIX — O tym, że Piotr po swym powrocie z Rzymu objął władzę nad Kościołem w Egipcie, z chwilą gdy ustąpił Lucjusz; z kolei o wyprawie Walensa na zachód przeciwko Scytom — 448.

Rozdział XL — O świętym mnichu Izaakiosie, który wypowiedział prorocze słowa w związku z losem Walensa; a dalej o tym, że Walens, w trakcie swej ucieczki schroniwszy się do spichrza wypełnionego słomą, wyzionął ducha spalony żywcem przez wrogów — 449.

KSIEGA VII 452

Rozdział I — O tym, jak to w krytycznym dla Rzymian momencie Mawia wysłała z pomocą sprzymierzone wojsko posiłkowe, a niektórzy z pospólstwa wywalczyli zwycięstwo; następnie o tym, że Gracjan nakazał, by każdy wierzył, jak chce — 452.

Rozdział II — O tym, że Gracjan przybrał sobie za współcesarza Teodozjusza z Hiszpanii; z kolei o tym, że cały Wschód z wyjątkiem Jerozolimy opanowany był przez arian; dalej o synodzie w Antiochii i o postanowieniu, jakie na nim zapadło w sprawie pierwszeństwa poszczególnych Kościołów — 453.

Rozdział III — O wydarzeniach, jakie się rozegrały w związku ze sprawą świętego Melecjusza i Paulina, biskupów Antiochii, i o przysiędze, jaką złożono z uwagi na problem następstwa na biskupim tronie — 455.

Rozdział IV — O władzy, jaką miał Teodozjusz Wielki, i o tym, w jakich warunkach otrzymał sakrament chrztu świętego z rąk Ascholiosa, biskupa Tessaloniki; następnie o jego cesarskim rozporządzeniu dotyczącym rzeczników doktryny niezgodnej z uchwałami soboru nicejskiego — 456.

Rozdział V — O Grzegorzu Teologu i o tym, że Teodozjusz przekazał mu kościoły usunawszy Demofila i tych, którzy nie wyznawali wiary we współistotność Syna z Bogiem Ojcem — 458.

Rozdział VI — O arianach i o rozwijającym jeszcze wtedy swą działalność Eunomiuszu; z kolei — o śmiałym wystąpieniu świętego Amfilocha przed obliczem cesarza — 460.

Rozdział VII — O drugim świętym soborze powszechnym: jakie reprezentował obszary i w jakim zebrał się celu. A dalej — o rezygnacji Grzegorza Teologa — 462.

Rozdział VIII — O wyborze Nektariosa i o wprowadzeniu go na tron biskupi Konstantynopola; z kolei o tym, skąd pochodził elekt i jakim się odznaczał charakterem — 465.

Rozdział IX — O treści uchwał podjętych na drugim soborze powszechnym oraz o Maksymie, filozofie-cyniku — 467.

Rozdział X — O Cylicyjczyku Martyriosie; następnie o sprowadzeniu relikwii dwu świętych: Pawła, wyznawcy, oraz Melecjusza, biskupa Antiochii — 469.

Rozdział XI — O wyświęceniu Flawiana na biskupa Antiochii i o wydarzeniach, jakie się przy tym rozegrały w związku z faktem niedawnej przysięgi — 471.

Rozdział XII — O tym, że Teodozjusz powziął plan zjednoczenia wszystkich odłamów Kościoła; z kolei — o Ageliosie i Sisinosie, przedstawicielach nowacjan, i o treści ich propozycji; na koniec o tym, jak to na ponownie zwołanym synodzie cesarz przyjął przychylnie tylko wyznawców współistotności, a zwolenników odmiennych poglądów pousuwał z kościołów — 472.

Rozdział XIII — O uzurpatorze Maksymie; dalej — o targu pomiędzy matką cesarza, Justyną, a świętym Ambrożym, i o tym, jak to na skutek zdrady zginął z ręki mordercy cesarz Gracjan, a Walentynian razem z matką schronił się pod opiekę Teodozjusza, uciekając do Tessaloniki — 475.

Rozdział XIV — O narodzinach Honoriusza, następnie o tym, że Teodozjusz, pozostawiwszy w Konstantynopolu Arkadiusza, sam wyruszył do Italii. A dalej, o kolejności w sprawowaniu władzy biskupiej u nowacjan i o następach patriarchów innych Kościołów; z kolei — o zuchwałym czynie arian; wreszcie o tym, jak to cesarz Teodozjusz pozbywszy się uzurpatora odbył w Rzymie wspaniały swój tryumf — 478.

Rozdział XV — Relacje o Flawianie i Ewagriuszu, biskupach Kościoła antiochijskiego; z kolei — o wypadkach, jakie się rozegrały w Aleksandrii przy burzeniu świątyni Dionizosa; dalej — o Serapejonie oraz o zniszczeniu świątyń, w których cześć oddawano bożkom — 480.

Rozdział XVI — O tym, jak i dla jakiej przyczyny zniesiono w Kościele urząd prezbitera do spraw pokutników; jednocześnie — uwagi uzupełniające na temat sposobu odprawiania pokuty — 485.

Rozdział XVII — O tym, jak to cesarz Teodozjusz Wielki zesłał Eunomiusza na wygnanie, i o Teofroniosie, następcy heretyka, a dalej o Eutychiosie i Doroteosie oraz o ich herezjach; z kolei — o tak zwanych psatyrianach i o tym, jak to sekta ariańska rozpadła się na różne partie, i wreszcie w jakich to okolicznościach arianie skupieni w Konstantynopolu zapewnili sobie ściślejszą więź jedności — 488.

Rozdział XVIII — O tym, że i nowacjanie utworzyli nową herezję tak zwanych sabatian; następnie o synodzie w Sangaros i obszerniejsza dygresja o święcie Paschy — 492.

Rozdział XIX — Godna uwagi relacja historyka poświęcona zwyczajom panującym w różnych prowincjach i Kościołach — 496.

Rozdział XX — O wzroście naszej wiary i o zupełnej likwidacji świątyń bałwochwalczych; z kolei — o przypadającym na ten okres wylewie rzeki Nil — 499.

Rozdział XXI — O odnalezieniu czcigodnej głowy Poprzednika Chrystusa, świętego Jana Chrzciciela, i o związanych z tym wydarzeniach — 500.

Rozdział XXII — O tym, jak zdławiony morderczą pętlą zginął w Rzymie cesarz Walentynian Młodszy, i o uzurpacji Eugeniusza; następnie o przepowiedni Jana, mnicha żyjącego w Tebaidzie — 502.

Rozdział XXIII — O ściąganiu danin oraz o obaleniu posągów cesarskich w Antiochii; z kolei — o poselstwie, jakie wziął na siebie arcybiskup Flawian — 504.

Rozdział XXIV — O zwycięstwie cesarza Teodozjusza nad Eugeniuszem — 506.

Rozdział XXV — O śmiałym wystąpieniu świętego Ambrozego wobec cesarza Teodozjusza i o rzezi w Tessalonice; dalej — przytoczenie innych imponujących czynów tego świętego — 508.

Rozdział XXVI — O świętym Donacie, biskupie Euroi, i o Teotymie, arcykapłanie Scytów — 510.

Rozdział XXVII — O świętym Epifaniu, biskupie Cypru, przy czym niepełna relacja o sprawach osoby jego dotyczących — 512.

Rozdział XXVIII — O Akacjuszu, biskupie Beroi; z kolei o Zenonie i Ajaksie, mężach znakomitych i wstawionych moralną dzielnością — 515.

Rozdział XXIX — O odnalezieniu relikwii proroków Habakuka i Micheasza; następnie o zgonie cesarza Teodozjusza Wielkiego — 516.

KSIEGA VIII 518

Rozdział I — O następcach Teodozjusza Wielkiego; dalej o tym, w jakich okolicznościach zabito prefekta Rufina; z kolei o biskupach największych miast i o różnicy zdań pomiędzy heretykami, i wreszcie relacja o Sisiniusie, biskupie nowaccjan — 518.

Rozdział II — O wykształceniu i o trybie życia tudzież o kulturze osobistej i mądrości, a wreszcie o wstąpieniu na tron biskupi wielkiego Jana Chryzostoma i o tym, jak to Teofil, biskup Aleksandrii, usiłował mu zaszkodzić — 521.

Rozdział III — O tym, jak to Jan objąwszy urząd biskupi ostro zabrał się do rzeczy i przystąpił do naprawy wstępnich Kościołów; z kolei o tym, że spowodował wysłanie poselstwa do Rzymu i rozwiązał trudności wynikłe z uchynienia, jakiego dopuścił się Flawian — 525.

Rozdział IV — O wydarzeniach związanych z wystąpieniem gockiego barbarzyńcy Gainy i o strasznych jego poczynaniach — 527.

Rozdział V — O tym, jak to swymi kazaniem zyskał sobie Jan sympatię u mas ludu; następnie o kobiecie z sekty macedonian, za której przyczyną chleb się w kamień przemienił — 531.

Rozdział VI — O posunięciach Jana w Azji i we Frygii i o Herakleidesie, biskupie Efezu, oraz o Geroncjusz, biskupie Nikomedii — 533.

Rozdział VII — O Eutropiuszu, przełożonym nad cesarską sypialnią, oraz o ułożonej przez niego ustawie; dalej o tym, jak to autor owej ustawy wyciągnięty z kościoła śmierć poniósł. Wreszcie o szemraniu przeciwko Janowi — 535.

Rozdział VIII — O wprowadzonych przez Jana przeciw arianom hymnach antyfonalnych. Z kolei o tym, jak za sprawą kazań Jana nastąpiła dalsza poprawa sytuacji Kościoła ortodoksyjnego i jak martwili się bogacze — 537.

Rozdział IX — O Serapionie, który był archidiaconem, i o świętej Olimpi. Następnie o tym, jak niektórzy przedstawiciele elity w obelżywy sposób atakowali Jana, nazywając go gburem i furiatem — 538.

Rozdział X — O Sewerianie, pasterzu Kościoła w Gabala, i Antiochu, biskupie Ptolemaidy; dalej o tym, co zaszło pomiędzy Serapionem a Sewerianem i jak za sprawą cesarzowej ustała dzieląca ich waśń — 540.

Rozdział XI — O debacie, jaka wynikła w Egipcie na temat, czy Bóg ukształtowany jest na sposób ludzki; z kolei o Teofilu, biskupie Aleksandrii, oraz o dziełach Orygenes — 543.

Rozdział XII — O czterech braciach-ascetach, zwanych „Wielkimi”, do których nienawiścią zapalał Teofil — 544.

Rozdział XIII — O tym, jak to ci sami „Wielcy Bracia” kierując się żarliwą wiarą Jana schronili się pod jego opiekę; następnie o tym, że niezadowolony z tego faktu Teofil zaczął się szykować do ataku na Jana — 547.

Rozdział XIV — O niegodziwości Teofila; dalej — o świętym Epifaniesz: o tym, jak się zjawił w Konstantynopolu i gotów był zbuntować masy przeciwko Janowi — 548.

Rozdział XV — O dziecięciu cesarzowej i o świętym Epifaniesz; następnie o tym, jak to „Wielcy Bracia” przyszli do Epifanusza na rozmowę i jak Epifaniesz odpłynął wracając na Cypr. Wreszcie — o Epifaniesz i Janie — 551.

Rozdział XVI — O niechęci Jana do cesarzowej; z kolei o tym, jak z Egiptu przybył Teofil, i o Cyrynie, biskupie Chalcedonu — 553.

Rozdział XVII — O synodzie zebrany w Rufinianach przez Teofila i oskarżycieli Jana. Następnie o tym, że Jan pomimo wezwania na rozprawę się nie stawił i został przez ów synod zdjęty ze stanowiska biskupa — 555.

Rozdział XVIII — O tym, że szerokie masy społeczeństwa podniosły bunt przeciwko Teofilowi i jego synodowi i zaczęły puszczać w ruch obelgi na panujących, a przeto Jan, odwołany z wygnania, na powrót się znalazł na biskupim tronie — 557.

Rozdział XIX — O przykrym charakterze Teofila i o waśni, która wybuchła pomiędzy przybyszami z Egiptu a ludnością Konstantynopola; z kolei o ucieczce Teofila i o mnichu-ascecie Nilammonie, na koniec o synodzie zwołanym w sprawie Jana — 559.

Rozdział XX — O posagu cesarzowej: następnie o kazaniu wygłoszonym przez Jana oraz o synodzie znów przeciwko niemu zwołanym i o złożeniu go z biskupiego urzędu — 561.

Rozdział XXI — Jak wielkie nieszczęścia przydarzyły się rzeszom wiernych po usunięciu Jana z biskupiego urzędu; z kolei — o próbach dokonania na nim zdradzieckiego mordy rękoma opryszków zbrojnych w sztylety — 563.

Rozdział XXII — O tym, jak to Jan niesprawiedliwie usunięty został z biskupiego tronu; następnie o zamieszaniu, jakie na tym tle powstało, oraz o pożarze, zesłanym z nieba na kościół; na koniec o wygnaniu Jana do Kukusos — 565.

Rozdział XXIII — O Arsacjuszu, wybranym na następcę Jana; dalej o tym, jakie to ciężkie represje dotknęły zwolenników Jana. Na koniec — o świętej Nikarecie — 566.

Rozdział XXIV — O lektorze Eutropiuszu i o świętej Olimpi; z kolei o prezbiterze Tygriuszu: o tym, jakie to męki wycierpieli dla sprawy Jana. Na koniec — o biskupach siedzących patriarchalnych — 569.

Rozdział XXV — O tym, że z chwilą osłabienia Kościoła również i sprawy tego świata źle zaczęły się układać; następnie o Stylichonie, komesie Honoriusza — 572.

Rozdział XXVI — Dwa listy Innocentego, biskupa Rzymu: do Jana Chryzostoma i do duchowieństwa Konstantynopola — w obronie Jana — 574.

Rozdział XXVII — O nieszczęściach, jakie się wydarzyły z powodu Jana, i o zgonie cesarzowej Eudoksji oraz Arsacjusza; i jeszcze o patriarsze Attyku: skąd pochodził i jaki miał charakter — 577.

Rozdział XXVIII — O tym, jak to Innocenty, biskup Rzymu, usilnie zabiegał o synod, by na powrót sprowadzić Jana z wygnania; z kolei — o poselstwie wysłanym przez niego w celu zbadania sytuacji [w Konstantynopolu] i o zgonie Jana Chryzostoma — 579.

KSIEGA IX 581

Rozdział I — O zgonie Arkadiusza i o rządach Teodozjusza Młodszego; dalej o jego braciach; z kolei o pobożności, dzielności i dziewiczej skromności Augusty Pulcherii oraz o jej zbożnej działalności; wreszcie o tym, jak wspaniale wpłynęła na wychowanie młodego cesarza — 581.

Rozdział II — O znalezieniu relikwii świętych czterdziestu męczenników — 583.

Rozdział III — Jeszcze o dzielności Pulcherii i jej sióstr oraz o dowodach łask, jakie otrzymywały od Boga — 587.

Rozdział IV — O uroczystym układzie z Persami; z kolei o Honoriuszu i Stylichonie oraz wydarzeniach w Rzymie i w Dalmacji — 588.

Rozdział V — O różnych plemionach, które zaatakowały Rzymian, a dzięki opatrności Bożej poniosły klęskę, podczas kiedy inne z nich zawarły z Rzymem przymierze — 590.

Rozdział VI — O Gocie Alaryku i o tym, jak najechawszy na Rzym gnębił to miasto wojną — 591.

Rozdział VII — O Innocentym, biskupie starszego Rzymu; o tym, jak to biskup wysłał poselstwo do Alaryka; a dalej — o Jowiusie, prefekcie pretorium Italii, i o poselstwie do cesarza oraz o tym, co się przydarzyło Alarykowi — 593.

Rozdział VIII — O rokoszu Attalusa i o komesie Heraklianie; z kolei o tym, jak to później Attalus padłszy Honoriuszowi do stóp uzyskał przebaczenie — 594.

Rozdział IX — O niepokoju, jakiego zaznali poganie oraz chrześcijanie z powodu Attalusa; następnie o dzielnym wodzu Sarusie i o tym, jak to Alaryk podstępem zajął Rzym, przy czym bazylikę Świętego Piotra Apostoła ustrzegł od rabunku — 596.

Rozdział X — O Rzymiance, która swą postawą dała imponujący dowód umiłowania skromności — 597.

Rozdział XI — O uzurpatorach, którzy w owych czasach powstałi na Zachodzie przeciw Honoriuszowi i wyginęli do szczytu za sprawą Bożej miłości ku cesarzowi — 598.

Rozdział XII — O Teodozjulusie i Lagodiusie; z kolei o plemionach Wandalów i Swebów, następnie o śmierci Alaryka; wreszcie — o ucieczce samozwańców: Konstantyna i Konstansa — 599.

Rozdział XIII — O Geroncjuszu i Maksymie, i o wojsku Honoriusza; a dalej — o ujęciu Geroncjusza i jego małżonki oraz o tym, jak oboje zginęli — 601.

Rozdział XIV — O Konstantynie i o wojsku Honoriusza, oraz o Edobichu, przełożonym jazdy; następnie o klęsce, jaką Edobichowi zadał Ulfila, wódz wojsk Honoriusza; na koniec o zamordowaniu Edobicha — 602.

Rozdział XV — O tym, jak [uzurpator] Konstantyn złożył symbole władzy cesarskiej i jak został wyświęcony na prezbitera; dalej — o późniejszej jego śmierci oraz o zagładzie innych samozwańców, którzy powstałi przeciwko Honoriuszowi — 603.

Rozdział XVI — O miłości Bożej do cesarza Honoriusza i o jego zgonie; dalej — o jego następach, Walentynianie i Honorii, córce [dzieciach Konstantyna, współregenta]; a wreszcie o pokoju, który podówczas zapanował na świecie — 604.

Rozdział XVII — O znalezieniu relikwii Zachariasza proroka i Szczepana, pierwszego męczennika — 605.

Indeks nazwisk	607
Indeks nazw geograficznych	622